

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА

А. В. Бірукова,

студэнтка філалагічнага факультэта БДУ
(навуковы кіраўнік – дацэнт С. М. Якуба)

ЗААНІМІКОН КАЗАК С. ДАВІДОВІЧА: СТРУКТУРНА-СЕМАНТЫЧНЫ АСПЕКТ

Анамастычная прастора казак С. Давідовіча складаецца з 393 уласных назваў і падстаўлена рознымі тыпамі паэтонімаў: антрапонімамі, заонімамі, тапонімамі, найменнямі, што ўвасабляюць сілы прыроды, найменнямі міфалагічных персанажаў, фантастычных істот і інш. Калі ў творах іншых жанраў звычайна на другім узроўні анамастычнай іерархіі знаходзяцца тапонімы, то ў анамастычнай прасторы казак, у тым ліку і казак С. Давідовіча, другая па колькасці адзінак група паэтонімаў прадстаўлена заонімамі (112 паэтонімаў, што складае 28,5 % ад агульнай колькасці онімаў) – уласнымі імёнамі (клічкамі) жывёл [8, с. 59]. Адзначаючы гэту асаблівасць, В. У. Бардакова падкрэслівае, што «заонімы выкарыстоўваюцца нароўні з антрапонімамі для намінацыі галоўных і другарадных персанажаў твора дзіцячай прозы» [1, с. 40].

Паводле структуры онімы падзяляюцца на **простыя** (прадстаўлены аднаасноўнымі найменнямі), **складаныя** (словы-кампазіты, а таксама абрэвіятуры) і **састаўныя** (пададзены двума і больш самастойнымі кампанентамі). Разам з тым В. Г. Гарбачова адзначае, што згаданыя структурныя тыпы паэтонімаў маюць прыватныя мадэлі наймення, кожную з якіх мэтазгодна разглядаць асобна [4]. У адпаведнасці з класіфікацыяй, прапанаванай даследчыцай, назвы фаўны ў творах С. Давідовіча можна размеркаваць паводле шасці структурных тыпаў:

- 1) аднакампанентныя назвы, прадстаўленыя рэальнымі антрапонімамі;
- 2) аднакампанентныя назвы, матываваныя апелятывамі-заонімамі;
- 3) створаныя аўтарам аднакампанентныя назвы, не матываваныя апелятывамі-заонімамі;
- 4) двухкампанентныя найменні, утвораныя па формуле «прыметнік + назоўнік»;
- 5) двухкампанентныя найменні, утвораныя па формуле «онім + прыдатак»;
- 6) двухкампанентныя найменні, утвораныя па формуле «імя + імя па бацьку».

Аднакампанентныя заонімы, прадстаўленыя рэальнымі антрапонімамі, пададзены 5 адзінкамі: *Кеша, Міхайла, Міша, Піма, Пімачка*. Называнне жывёл з дапамогай рэальных антрапонімаў у сучаснай праваслаўнай традыцыі лічыцца непрымальным фактам, паколькі імёны ў хрысціянскую эпоху пачалі давацца па святцах. А гэта значыць, што калі для намінацыі жывёлы выкарыстоўваецца рэальны антрапонім, то яна атрымлівае імя святога. Аднак, як сцвярджае В. У. Бардакова, «у мастацкай літаратуры адлюстравалася бытавая традыцыя наймення жывёл заонімамі, утворанымі ад любога антрапоніма, г. зн. антрапазаонімамі, або адантрапанімічнымі заонімамі» [1, с. 158]. В. Г. Гарбачова адзначае, што «тлумачэннем устойлівага выбару таго ці іншага імені для канкрэтнай жывёлы можа служыць той факт, што ў старажытнасці імя яе было табуіравана. Каб паказаць непарыўную сувязь з татэмам і забяспечыць сябе аховай, чалавек “падманваў” няўдачы, называючы жывёлу чалавечым іменем» [4, с. 110]. Таму можна сцвярджаць, што выкарыстанне рэальных антрапонімаў у якасці заонімаў абумоўлена гістарычнай памяццю грамадства. Такія назвы ўтвораны спецыфічным для анамастыкі спосабам **трансанімізацыі** – пераходу оніма з аднаго разраду ў іншы [8, с. 138].

Імя **Піма** мае барсучок з казкі «Барсучок Піма», які ўмее выдатна іграць на цымбалах, таму становіцца спакусай для браканьераў, што захапіліся ідэяй злавіць жывёліну і прадаць яе ў цырк: «*Браканьеры падкраліся да **Пімы** ззаду, рыхтуючыся накрыць яго курткай*» [5, с. 406]. Найменне *Піма* ўтварылася ад асновы *Пім-* з далучэннем флексіі *-а* і з’яўляецца размоўнай формай грэчаскага імя *Пімен* [11, с. 163]. У гэтай жа казцы барсука называюць **Пімачка**: «– **Пімачка**, сыграй для дзядочка. Дзядок добры, ён

цябе выратаваў» [5, с. 413]. Гэты онім з'яўляецца вытворным ад імені *Пімка*: *Пімк-а* + *-к-* → *Пімачка*. Выкарыстанне неафіцыйных варыянтаў асабовага імя *Пімен* у якасці наймення жывёлы дапамагае рэалізаваць розныя функцыі: паказаць прыхільнае стаўленне аўтара і іншых герояў казкі да персанажа, а таксама падаць інфармацыю пра ўзрост маленькага барсучка.

У творах С. Давідовіча імя *Міхайла* маюць мядзведзі. Напрыклад, у казцы «Памаўза» *Міхайлам* завецца падмануты зайцам мядзведзь: «— Прабачце, дзядзечка *Міхайла*! Я ж не для сябе рваў маліну, а для сваёй хворай жонкі» [5, с. 337]. У казцы «Ратавальная мана» мядзведзя *Міхайлу* таксама падмануў заяц. *Міхайла* паверыў, што зайца павінен з'есці слон, да якога і спяшаецца касавокі, каб быць свежанькім і цёпленькім, таму і адпусціў яго: «— Вось чаму я так безаглядна пёр, шаноўны *Міхайла*, прабачце, не ведаю, як вас па бацьку» [5, с. 395]. У абедзвюх казках *Міхайлу* баяцца і стараюцца паказваць сваю павагу да яго, ужываючы звароты *дзядзечка Міхайла*, *шаноўны Міхайла*.

М. В. Бірыла адзначае, што «поўная размоўная форма імя *Міхаіл* узыходзіць да старой кананічнай формы *Михаил* (з націскам на другім ад канца складзе). У сярэдзіне XVII ст. пры праўцы богаслужэбных кніг кананічнай стала форма *Махаил* (з націскам на канцавым складзе), г. зн. быў прыняты націск мовы-крыніцы — старажытнаяўрэйскай. *Міхайла* з *Махаил* утварылася ў выніку змены ненацісканога [и] у [й] і далучэння канцавога *о//а*, каб пазбегнуць закрытага склада» [3, с. 92–93].

Паэтонім *Міша* ў казцы «Калабковы футбол» называе мядзведзя, які выпадкова праглынуў гумавы мячык, палічыўшы яго калабком: «— Бабулечка, пачастуй *Мішу* нашымі піражкамі, яны сёння з малінавым варэннем» [5, с. 421]. Гэты онім паходзіць ад імені *Міхаіл*: усечаная аснова *Міх-* (чаргаванне *х//ш*) з флексіяй *-а*. В. Г. Гарбачова выказвае думку, што мядзведзь у старажытнасці быў адной з дамінуючых іпастасей язычніцкага бога Воласа. У хрысціянскі перыяд яго намеснікамі сталі святы Мікалай і святы Міхаіл. Калі ўлічыць узаемадзеянне хрысціянскіх і язычніцкіх поглядаў, то ў кульце святога Міхаіла можна ўбачыць сувязі з язычніцтвам. Адна з іх праяўляецца ў асацыяцыі па аналогіі: *Волас* ↔ святы *Міхаіл*, *Волас* ↔ мядзведзь, святы *Міхаіл* ↔ мядзведзь. Гэта значыць, што «ўжыванне імя Міхаіл для намінацыі мядзведзя генетычна звязана з вобразам мядзведзя ў

старажытных міфах і культам Воласа, можа быць вынікам шанавання Міхаіла Архангела як хрысціянскага аналага Воласа» [4, с. 110–111].

Згодна з меркаваннем В. М. Макіенкі і В. І. Фаняковай, «некаторыя найбольш старажытныя “чалавечыя” імёны жывёл пры глыбінным этымалагічным аналізе з’яўляюцца імёнамі агульнымі, не звязанымі з імёнамі людзей, а толькі сугучныя ім. Напрыклад, *Мішка, Міхаіл, Патапыч, Міха* і г. д. узыходзяць да старажытнага табуіраванага славянамі апелятыва са значэннем ‘мядзведзь’» [6, с. 321–322].

Аднакампанентныя назвы, матываваныя апелятывамі, што называюць жывёл, прадстаўлены 62 онімамі (*Асёл, Барсук, Бык, Бычэчак, Варона, Воўк, Ваўчына, Дзік, Дзяцел, Журавель, Заяц, Зайка, Карова* і інш.) і з’яўляюцца самым шматлікім структурным тыпам наймення фаўны твораў С. Давідовіча. Анімізаваныя апелятывы, непасрэдна называючы вядомых звяроў і птушак, дазваляюць у даступнай форме пазнаёміць маленькіх чытачоў з персанажамі казак, дапамагаюць дзецям адчуць сябе ўдзельнікамі падзей.

У даследаванні І. Я. Пенскай звяртаецца ўвага на анімізацыю, пры якой заонімы – «асобая намінацыйная катэгорыя лексічных адзінак, якая займае прамежкавае становішча паміж іменем агульным і іменем уласным» [7, с. 10]. Даследчыца адзначае, што «ад імён агульных адзінкі дадзенай катэгорыі адрозніваюцца ўстойлівасцю рэфэрэнцыі да аднаго адзінага аб’екта ў разнастайных сітуацыях на працягу ўсяго тэксту (кантэкст, што індывідуалізуе, пашыраецца да ўсяго тэксту, а часам і да многіх аўтарскіх тэкстаў) і адсутнасцю варыяцыйнасці. З уласнымі імёнамі іх збліжае магчымасць напісання з вялікай літары. Аднак ад уласных імён такія адзінкі адрозніваюцца адсутнасцю ў іх сігніфікацыі індывідуальнага кампанента» [7, с. 11]. Такім чынам, паколькі ў структуры сігніфіката анімізаваных заонімаў няма паўнаўласнага індывідуальнага кампанента, які маюць імёны ўласныя, то наяўнасць індывідуалізацыі забяспечваецца знешнімі ўмовамі (абмежаванасцю паняццйнай прасторы) і спосабам выкарыстання (інварыянтнасцю).

Аднакампанентныя назвы, матываваныя апелятывамі, што называюць жывёл, прадстаўлены дзвюма словаўтваральнымі групамі. Да першай адносяцца імёны, якія ўтварыліся ад апелятываў лексіка-семантычным спосабам: *бусел* → *Бусел*, *воўк* → *Воўк*, *заяц* → *Заяц*, *зайчыха* → *Зайчыха*,

кракадзіл → Кракадзіл, ліса → Ліса, мартышка → Мартышка, матылёк → Матылёк, певень → Певень, цецярук → Цецярук і інш. Да другой належаць онімы, утвораныя аўтарам па мадэлях сучаснай беларускай мовы (ад апелятываў або анімізаваных апелятываў з дапамогай суфіксаў ацэнкі): *Барсук*-□ + -ок- → *Барсучок*, *Бычок*-□ + -ак- → *Бычэчак*, *Певень*-□ + -ік- → *Пеўнік*, *Воўк*-□ + -ын- → *Ваўчына*, *Ліс*-а + -аньк- → *Лісанька*, *Мух*-а + -к- → *Мушка*.

Уласнае імя *Бусел*, утворанае ад апелятыва *бусел* лексіка-семантычным спосабам, сустракаецца ў казцы «Старажытны экспанат»: «Экспедыцыю праводзіў сам дырэктар музея – *Бусел*, чыя дзюба была яму замест указкі» [5, с. 313]. Можна меркаваць, што дырэктарам музея старажытных экспанатаў аўтар зрабіў менавіта гэту птушку невыпадкава: бусел з’яўляецца сімвалам Беларусі. Менавіта яму С. Давідовіч даверыў агучваць своеасаблівыя перасцярогі для маладога пакалення беларусаў: «Мы ператрэслі ўсе архівы і прыйшлі да высновы, што кан’юнктура-бездухоўная эра – гэта прадукт, створаны людзьмі. Музеяў рабілася ўсё менш, зброі і жорсткасці – усё больш. Прага да нажывы паглынула дабрыню і любоў да бліжняга. Людзьмі кіравала іх заповедзь: “Чалавек чалавеку – воўк”» [5, с. 314].

Заонім *Заяц*, што ўтварыўся шляхам анімізацыі ад назоўніка *заяц*, адзначаецца высокай частотнасцю выкарыстання ў казках С. Давідовіча (розныя варыянты оніма сустракаюцца ў 10 творах). У казцы «З першым юбілеем» Заяц – разумны і вясёлы герой, які звярнуў увагу Ваўка на карыес у яго пашчы, якую той раскрыў, каб з’есці юбіляра: «– О-ё-ёечкі! – жахнуўся *Заяц*. – У вас жа карыес! Калі вы апошні раз чысцілі зубы. Гэта ж жах!» [5, с. 360]. У гэтай жа казцы аўтар называе Зайца з дапамогай оніма *Зайчык* («Дык вось, ідзе сабе *Зайчык* па старадаўнім лесе і весела спявае» [5, с. 359]), утворанага суфіксальным спосабам ад наймення *Зайка* (*Зайк*-а + -ык- → *Зайчык*). Пры дапамозе гэтага паэтоніма, дзе суфікс -ык- мае памяншальнае значэнне, аўтар надзяляе героя рысамі найўнасці і неасцярожнасці. У казцы «Зайка і Зайчык» апавядаецца, як лясны звярок *Зайка* знаходзіць сабе новага сябра – сонечнага Зайчыка: «Лясны *Зайка* з перапуду даў стрыкача за густую ялінку і з жахам назіраў, як дзяўчынка падняла люстэрка, у якім жыве яго новы сябар» [5, с. 327]. Онім утварыўся з дапамогай суфікса -к- ад імя *Заяц* (*Заяц*-□ + -к- → *Зайка*) і выконвае ў творы размежавальную функцыю (трэба адрозніваць зайчыка ляснога і зайчыка сонечнага). Разам з тым гэты паэтонім

праз наяўнасць у ім эмацыйна-ацэначнага суфікса **-к-** выкарыстоўваецца як своеасаблівая характарыстыка Зайкі, які вызначаецца непасрэднасцю і бесклапотнасцю.

Ліса традыцыйна з'яўляецца адным з галоўных герояў казак пра жывёл. Заонім **Ліса**, які ўтварыўся лексіка-семантычным спосабам ад назоўніка *ліса*, сустракаецца ў розных словаўтваральных варыянтах у 10 казках С. Давідовіча. У творы «Сямёра казлянят і Воўк» Ліса – другарадны герой, які знаходзіцца ў сяброўскіх стасунках з Ваўком: «*У гэты самы час у логаве Ваўка знаходзілася Ліса, якая прыйшла праведаць свайго кума*» [5, с. 106]. У казцы «Занадта хітрая Ліса» гэты персанаж паўстае ў традыцыйным вобразе спрытнага і вынаходлівага звера: «*Вылезла і Ліса са свайго нары, пазяхнула і пачала пералічваць: – Варону я ашукала – сыр быў вельмі смачны, Ваўка я аб'ягорыла, ён, біты, вазіў мяне, нябітую, на сабе*» [5, с. 166]. З дапамогай наймення **Лісачка**, што ўтварылася ад імя *Ліска* пры дапамозе суфікса **-к-** (*Ліск-а* + **-к-** → *Лісачка*), да персанажа звяртаюцца іншыя звяры: «*– Не, Лісачка! Воўк тут ні пры чым! – пераконвалі рыжую. – Нам Рысь пра гэта сказала, а ўжо ёй можна верыць*» [5, с. 170]. Гэта памяншальна-ласкальная форма адлюстроўвае сяброўка-фамільярнае стаўленне звяроў да Лісы. У казцы «Суп з чарапахі» Лісу з дапамогай наймення **Лісачка** называе заяц, які ўсімі сіламі імкнецца выратаваць сваю сяброўку чарапаху Цюхцю: «*– Разумееш, Лісачка, – хітруе заяц, – скразнякі прастудзілі мае шыйныя пазванкі, вось я і нашу Цюхцю замест грэлкі*» [5, с. 345]. У дадзеным выпадку можна меркаваць пра ўжыванне памяншальна-ласкальнай формы для адлюстравання штучнай пяшчоты да Лісы з мэтай выратавання жыцця чарапахі. У казцы «Ратавальная мана» Заяц, звяртаючыся да Лісы, якая намерылася яго з'есці, ужывае онім **Лісанька** (*Ліс-а* + **-аньк-** → *Лісанька*): «*– Бягу да Ваўка, Лісанька. Я ўчора паабяцаў яму, што сёння раніцай буду на яго сталае свежанькі і цёпленькі*» [5, с. 393]. Эмацыянальна-экспрэсіўная афарбоўка гэтага імя прасякнута імкненнем Зайца дагадзіць Лісе. Разам з тым у казцы «Усё паўтараецца» Ліса называецца з дапамогай ласкальнай формы **Лісанька**, якая ўтрымлівае ў сабе адценні знявагі да персанажа: «*– Але, Лісанька, калі ты прыкінулася мёртвай, то табе не пашанцавала, бо тую казку, у якой ты абдурыла дзеда, я чытаў*» [5, с. 364].

Аднакампанентныя назвы, пададзеныя выдуманымі онімамі, не матываваныя апелятывамі, што называюць жывёл, прадстаўлены

39 найменнямі (*Баязлівец, Белабокая, Волат, Вушасцік, Гаўрык, Дасціпнік, Званочак, Каштан, Кемлівы, Кукарэчка, Лаг, Рыжая, Скок, Служык, Цап, Цюхця, Цява* і інш.) і дазваляюць меркаваць пра разнастайную словаўтваральную структуру даследаваных анамастычных адзінак.

У першы тып уваходзяць онімы, утвораныя лексіка-семантычным спосабам, часам шляхам метафарычнага асэнсавання апелятываў: *волат* → *Волат*, *гаўрык* → *Гаўрык*, *гром* → *Гром*, *каштан* → *Каштан*, *званок* → *Званок*, *памаўза* → *Памаўза*, *баязлівец* → *Баязлівец* і інш.

Імя **Волат** мае зубр з казкі «Волаты Белавежскай пушчы»: « – Як я вам зайздросчу, дзядзечка зубр. Вы такі магутны, **Волат!**» [5, с. 113]. Гэта найменне ўтворана лексіка-семантычным спосабам ад назоўніка *волат*, які ў сваёй семантыцы ўтрымлівае такія кампаненты як ‘сіла’, ‘мужнасць’. Згаданыя значэнні ўдала характарызуюць зубра, падкрэсліваючы яго магутнасць і статус уладара пушчы.

У творы «Лустачка хлеба» онім **Званок** ужываецца для наймення сабакі, які, дзякуючы свайму звонкаму брэху (на гэты гук і пайшлі дзеці), выратаваў хлопчыкаў, якія заблукалі ў лесе: «*Раптам ззаду да хлопчыкаў з лесу выскачыў Міцькаў сабака, Званок. Ён з радасным брэхам і віскам кінуўся на грудзі да свайго маленькага гаспадара*» [5, с. 306]. Заонім *Званок* утвораны лексіка-семантычным спосабам ад назоўніка *званок*, які ўтварыўся ад назоўніка *звон* (*звон*-□ + *-ок-* → *званок*), і называе сабаку паводле яго фізічных якасцей, моцнага голасу, якім ён, як сапраўдны звон, падаваў гукавыя сігналы людзям.

Да першага тыпу таксама адносяцца адпрыметнікавыя онімы, утвораныя лексіка-семантычным спосабам: *белабокая* → *Белабокая*, *касавокі* → *Касавокі*, *кемлівы* → *Кемлівы*, *памяркоўны* → *Памяркоўны*, *рыжая* → *Рыжая*, *шэры* → *Шэры*.

Заонім **Касавокі** ўтвораны ад прыметніка *касавокі* (*кас-ы* + *а* + *вок-а* + Ø → *касавокі*), што мае значэнне ‘з касымі вачамі’, ‘які мае касавокасць’ [9, с. 655], і называе зайцаў з некалькіх казак: « – А-а, вось кім я паснедаю! – смачна аблізнула Ліса. – Развітайся з жыццём, **Касавокі!**» [5, с. 392]. Заяц у казках традыцыйна выяўляецца касавокім, таму што калі ён глядзіць наперад, то яго зрэнкі праз асаблівасці будовы чэрапа сыходзяцца каля пераносся, нагадваючы тым самым касавокасць.

Да другога тыпу аднакампанентных назваў, у якія ўваходзяць выдуманая онімы, утвораныя не ад назваў жывёл, адносяцца заонімы, што адпавядаюць існуючым у беларускай мове словаўтваральным мадэлям: *баязлів-ы* + *-чык-* → *Баязліўчык*, *віславух-і* + *-ык-* → *Віславушык*, *вол-я* (*вол-□*) + *-ік-* → *Волік*, *дзік-і* + *∅* → *Дзік*, *дым-□* + *-ок-* → *Дымок*, *Званок-□* + *-ак-* → *Званочак*, *Памяркоўн-ы* + *-ец-* → *Памярковец*, *плынь-□* + *-к-* → *Плынька*, *цапаць* + *∅* → *Цап*, *скакаць* + *∅* → *Скок*, *Кукарэк-а* + *-к-* → *Кукарэчка* і інш. Дзякуючы найменням такога тыпу чытач атрымлівае дадатковую інфармацыю пра герояў казак, што пэўным чынам характарызуе персанажаў.

Віславушыкам завецца міласэрны заяц, які за свае паводзіны быў узнагароджаны здольнасцю чытаць чужыя думкі: «Задаволены **Віславушык** паймчаў, але не ў бок вёскі, а на лесе, шукаць сустрэчы са сваімі сябрамі і знаёмымі» [5, с. 489]. Заонім *Віславушык*, які ўтвораны ад прыметніка *віславухі* пры дапамозе суфікса *-ык-* (*віславух-і* + *-ык-* → *Віславушык*), называе персанажа паводле яго знешніх якасцей. Суфікс *-ык-*, які мае памяншальнае значэнне з экспрэсіяй ласкальнасці [2, с. 265], дапамагае паказаць прыхільнае стаўленне аўтара да персанажа.

Імя **Волік** мае бык з аднайменнай казкі: «Заплакаў Бычэчак, якому неўнік даў імя **Волік**, як сямнела – развітаўся з неўнікам і ўпотаі ад мамы падаўся прэч са двара куды вочы глядзелі» [5, с. 228]. Наконт словаўтварэння гэтага наймення можна выказаць два меркаванні. Паводле першага, заонім утвораны ад назоўніка *воля* (на волю адправіўся герой, каб не быць з’едзеным людзьмі) з дапамогай суфікса *-ік-*, што надае оніму памяншальна-ласкальнае значэнне (*вол-я* + *-ік-* → *Волік*). Паводле другога, найменне ўтворана ад назоўніка *вол* пры дапамозе суфікса *-ік-*, што можа мець мадыфікацыйнае значэнне ‘дзіцяня жывёліны’ (*вол-□* + *-ік-* → *Волік*) [2, с. 265].

Да прааналізаванага тыпу паэтонімаў адносяцца і 2 заонімы з казкі «Дабро за дабро». Онімам **Цап** аўтар называе шчупака, які, знаходзячыся ў засадзе пад падводным карчом, знянацку выскокваў і хапаў сваіх ахвяр: «Шчупак **Цап** як заўсёды застаўся ў засадзе, схаваўшыся за падводным карчом, і чакаў чарговую ахвяру» [5, с. 466]. Заонім матываваны размоўным дзеясловам *цапаць* (‘хутка хапаць зубамі’ [10, с. 227]), што адпавядае манеры паводзін персанажа (*цапаць* + *∅* → *Цап*).

Да аднакампанентных назваў, у склад якіх уваходзяць выдуманая онімы, утвораныя не ад назваў жывёл, адносяцца заонімы, створаныя паводле

аказіянальных аўтарскіх мадэлей. Гэты тып прадстаўлены 3 адзінкамі: **Лаг**, **Стома** і **Стома-то-Лаг**, якія ўжываюцца ў казцы «З першым юбілеем»: «*Імя гэтага Дзятла было даволі дзіўнае. Дакладней, іх у яго было два. Для кагосьці ён быў **Стома**, хтосьці зваў яго **Лаг***» [5, с. 359]. Заонімы **Стома** і **Лаг** відавочна з’яўляюцца аказіянальнымі найменнямі, якія створаны для эфекту незвычайнасці. Шляхам складання гэтых паэтонімаў і далучэннем злучніка «то» ўтвараецца новы аказіянальны онім **Стома-то-Лаг** (Стом-а + *то* + Лаг → **Стома-то-Лаг**): «*Зайцу ж падабаліся абодва [імені], таму ён называў свайго сябра **Стома-то-Лаг***» [5, с. 359]. Гэтае найменне характарызуе птушку паводле яе прафесійнай дзейнасці: Дзяцел з казкі «З першым юбілеем» займаўся лячэннем зубоў лясных жыхароў.

Да **двухкампанентных найменняў, утвораных па формуле «прыметнік + назоўнік»**, належаць 3 адзінкі: **Залатая Рыбка**, **Кемлівы Заяц**, **Памяркоўны Заяц**. Найменне **Залатая Рыбка** з’яўляецца агульнавядомым, таму што ўзята з твора А. С. Пушкіна «Казка пра рыбака і рыбку». Індывідуальна-аўтарскімі можна лічыць паэтонімы **Кемлівы Заяц** («– *Стоп, стоп, стоп! – страпянуўся пад Воўчай лапай **Кемлівы Заяц***» [5, с. 140]) і **Памяркоўны Заяц** («*Тут ён раптоўна, нос у нос, сутыкнуўся са сваім лепшым сябрам, **Памяркоўным Зайцам**, які заўсёды з усім згаджаўся*» [5, с. 138]). Субстантыўныя часткі гэтых найменняў з’яўляюцца анімізаванымі апелятывамі, якія непасрэдна называюць персанажаў, а ад’ектыўныя прадстаўлены анімізаванымі прыметнікамі і абазначаюць герояў паводле іх характару.

Двухкампанентныя найменні, утвораныя па формуле «онім + прыдатак», прадстаўлены 2 адзінкамі: **Волат-зубр**, **Муха-весьялуха**. У казцы «Волаты Белавежскай пушчы» адно з імён зубра – **Волат-зубр**: «– *Хто?! Хто гэта зрабіў? – закрычаў у адчаі **Волат-зубр**. – Дзе той асілак, які наваліў такога Волата?*» [5, с. 117]. У дадзеным выпадку прыдаткам з’яўляецца слова **зубр**, бо ў казцы ёсць два героі па імені **Волат** – **зубр** і **дуб**. З мэтай іх дыферэнцыяцыі С. Давідовіч ужывае складаную назву **Волат-зубр**.

Складаную назву **Муха-весьялуха** аўтар абраў і для персанажа казкі «Пра сяброўства»: «*Пралятала міма **Муха-весьялуха**. Яна своечасова заўважыла небяспеку і абмінула павуцінку*» [5, с. 309]. Гэта найменне прадстаўлена анімізаваным апелятывам і прыдаткам, які ўтвораны ад

прыметніка *вясёлы* з дапамогай суфікса *-ух-* (*вясёл-ы* + *-ух-* → *вясёлуха*) і выконвае функцыю канкрэтызатара паводзін Мухі.

Тып **двухкампанентных найменняў, утвораных па формуле «імя + імя па бацьку»**, прадстаўлены 1 адзінкай – *Міхайла Міхайлавіч*, што выкарыстоўваецца для намінацыі мядзведзя з казкі «Конкурс»: « – *Вось Заяц, ён у нас разумны, спытайцеся, Міхайла Міхайлавіч, у яго*» [5, с. 399]. У гэтым паэтоніме назіраецца рэдуплікацыя аднаго і таго ж імя, якое пададзена ў дзвюх формах – уласнае імя і імя па бацьку. Выкарыстоўваючы антрапанімічную мадэль у якасці наймення жывёлы, С. Давідовіч падкрэслівае асаблівы статус персанажа, паважлівае стаўленне да яго іншых жывёл. В. Г. Гарбачова адзначае, што такі прыём можа ўзмацняць парадыйнасць, «якая выклікаецца разыходжаннем паміж вобразам жывёлы і чалавечым іменем» [4, с. 110].

Такім чынам, паэтычны заанімікон, прадстаўлены разнастайнымі мадэлямі наймення, адыгрывае важную ролю ў архітэктоніцы казачнага тэксту: утрымлівае экспрэсіўна-ацэначную семантыку, выступае ў якасці сродку характарызацыі персанажаў твораў, дапамагае рэалізаваць мастацкую задуму аўтара, адлюстроўвае яго светабачанне.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Бардакова, В. В. Специфика литературной ономастики детской художественной прозы : дис. ... канд. филол. наук / В. В. Бардакова. – Волгоград, 2000. – 211 с.
2. Беларуская граматыка: у 2-х ч. / рэд. М. В. Бірыла, П. П. Шуба. – Ч. 1: Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – 431 с.
3. Бірыла, М. В. Беларуская антрапанімія: 3. Структура ўласных мужчынскіх імён / М. В. Бірыла. – Мінск: Навука і тэхніка, 1982. – 320 с.
4. Горбачева, О. Г. Ономастическое пространство русских народных и авторских сказок: дис. ... канд. филол. наук / О. Г. Горбачева. – Брянск, 2008. – 272 с.
5. Давідовіч, С. Ф. Збор твораў у 5 т. / С. Ф. Давідовіч. – Т. 5: Казкі. Прыгоды. – Мінск: Беларускі рэспубліканскі літаратурны фонд, 2017. – 493 с.

6. Мокиенко, В. М. Способы названия в зоонимии // В. М. Мокиенко, О. И. Фонякова. Ономастика Поволжья. Вып. 4. – Саранск, 1976. – С. 317–322.
7. Пенская, И. Е. Имена собственные в русских народных сказках и способы их передачи на английский язык: автореф. дис. ... канд. филол. наук / И. Е. Пенская. – М., 2008. – 187 с.
8. Подольская, Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
9. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. – Т. 2: Г–К / рэд. тома А. Я. Баханькоў. – Мінск: Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1978. – 765 с.
10. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. – Т. 5. Кн. 2: У–Я / рэд. тома М. Р. Суднік. – Мінск: Беларус. Сав. Энцыклапедыя, 1984. – 608 с.
11. Усціновіч, А. К. Слоўнік асабовых уласных імён / А. К. Усціновіч. – Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2011. – 240 с.

Я. Д. Капуста,

студэнтка філалагічнага факультэта БДУ
(навуковы кіраўнік – дацэнт С. М. Якуба)

ЛЕКСІКА-СЕМАНТЫЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ КАТАЛІЦКІХ СПЕВАЎ

Канфесійны стыль адыгрывае значную ролю ў рэлігійным жыцці: сродкамі гэтага стылю карыстаюцца пры перакладзе кніг Бібліі, напісанні рэлігійнай літаратуры, пры набажэнствах, прамовах святароў, у малітве – прыватнай і агульнай. Таму можна з упэўненасцю сцвярджаць, што канфесійны стыль мовы з’яўляецца адным з найважнейшых складнікаў рэлігіі ў любой мове, у прыватнасці і беларускай.

А. В. Кузьміч, аналізуючы падстылі і жанры канфесійнага стылю ў артыкуле «Канфесійны стыль: паняцце і жанры», звяртае ўвагу на